

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 23 mars 2022

Mål nr

Ö 1844-21

PARTER

Klagande

Bostadsrättsföreningen Kälkbacken 1, 769619-5945

NABO 16276 FE 617

197 76 Stockholm

Ombud: Juristen DF

Motpart

TS Fastighetsutveckling AB (tidigare Trappstegen 6 AB), 556810-4938

Box 231

801 04 Gävle

Ombud: Advokat EHS

SAKEN

Rättegångskostnader

Dok.Id 225580

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax -	08:00–12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15–16:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstادمstolen.se	

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Nedre Norrlands beslut 2021-02-25 i mål Ö 1388-19

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen ändrar hovrättens beslut på så sätt att Högsta domstolen

- befriar Bostadsrättsföreningen Kälkbacken 1 från skyldigheten att ersätta TS Fastighetsutveckling AB för rättegångskostnad i tingsrätten,
- befriar Bostadsrättsföreningen Kälkbacken 1 från skyldigheten att ersätta TS Fastighetsutveckling AB för rättegångskostnad i hovrätten, och
- förpliktar TS Fastighetsutveckling AB att ersätta Bostadsrättsföreningen Kälkbacken 1 för rättegångskostnad i hovrätten med 31 250 kr avseende ombudsarvode jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 25 februari 2021.

TS Fastighetsutveckling AB ska ersätta Bostadsrättsföreningen Kälkbacken 1 för rättegångskostnad i Högsta domstolen med 12 031 kr avseende ombudsarvode jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för detta beslut.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Bostadsrättsföreningen Kälkbacken 1 har yrkat att Högsta domstolen ska befria föreningen från skyldigheten att ersätta TS Fastighetsutveckling AB för rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten samt förplikta bolaget att ersätta föreningen för dess rättegångskostnader i dessa instanser. Föreningen har i andra hand yrkat att föreningens ansvar för bolagets rättegångskostnader jämkas till noll.

Bolaget har motsatt sig att hovrättens beslut ändras.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

SKÄL

Bakgrund

1. PRK väckte hösten 2017 talan mot Trappstegen 6 AB, numera TS Fastighetsutveckling AB. Talan avsåg fel i en bostadsrätt som hon hade förvärvat i Bostadsrättsföreningen Kälkbacken 1.
2. Medan målet pågick vid tingsrätten kontaktade bolaget föreningen och begärde att få tillgång till vissa handlingar. Bolaget uppgav att det avsåg att begära editionsföreläggande avseende handlingarna. Föreningen svarade att den inte avsåg att lämna ut handlingarna.
3. I juli 2018 framställde bolaget i målet vid tingsrätten ett yrkande om editionsföreläggande mot föreningen. I framställan, som avsåg de aktuella handlingarna, preciserades vilken betydelse som dessa hade för tvisten mellan bolaget och PRK. Föreningen förklarade att den inte motsatte sig yrkandet och att den, för det fall att yrkandet bifölls, avsåg att förete de handlingar som den innehade. Den fortsatta skriftväxlingen avsåg väsentligen ansvaret för rättegångskostnader föreningen och bolaget emellan. I beslut den 27 november 2018 förelade tingsrätten föreningen att utge handlingarna.
4. Bolaget yrkade vid tingsrätten att föreningen skulle ersätta bolaget för dess rättegångskostnader i editionsfrågan. Föreningen framställde ett motsvarande yrkande mot bolaget. Tingsrätten, som konstaterade att föreningen på grund av sitt medgivande av editionsyrkandet var tappande part (jfr 18 kap. 1 § rättegångsbalken), förpliktade föreningen att ersätta bolaget för rättegångskostnader med 20 000 kr jämte ränta. Föreningen tillerkändes ingen ersättning för egna rättegångskostnader.

5. Föreningen överklagade tingsrättens beslut. Hovrätten har avslagit överklagandet. Hovrätten har motiverat sitt beslut med att bolaget behövt vidta domstolsåtgärder för att få föreningen att överlämna handlingarna. Enligt hovrätten finns det därför skäl att tillämpa 18 kap. 1 § rättegångsbalken analogt.

Frågan i målet

6. Målet gäller frågan om bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken om rättegångskostnader är tillämpliga, direkt eller analogt, när en tredje man inledningsvis – innan editionsyrkande har framställts vid domstol – har vägrat att förete vissa handlingar men därefter, sedan editionsyrkande avseende handlingarna framställts, förklarar att yrkandet inte bestrids.

Den rättsliga regleringen

Editionsplikt

7. I det processrättsliga regelverket finns bestämmelser som syftar till att parterna ska kunna få tillgång till den skriftliga bevisning som kan ha betydelse i rättegången. Enligt 38 kap. 2 § rättegångsbalken är den som innehar en skriftlig handling som kan antas ha betydelse som bevis skyldig att förete handlingen. Skyldigheten (editionsplikten) är inte begränsad till parterna i rättegången utan gäller även tredje man. Editionsplikten är avsedd att ha i huvudsak samma omfattning som en parts eller ett vittnes skyldighet att lämna muntliga uppgifter om handlingens innehåll (jfr NJA II 1943 s. 498).

8. Editionsplikten manifesteras i ett av domstol meddelat föreläggande, riktat mot innehavaren av handlingen (editionsföreläggande, se 4 §). I ett dispositivt tvistemål kan ett editionsföreläggande meddelas först sedan en part har framställt ett yrkande om edition (editionsyrkande). Det är givet att editionssvarandens inställning till yrkandet kan ha betydelse för domstolens bedömning av om yrkandet ska bifallas och domstolen är därför skyldig att ge

denne tillfälle att yttra sig innan den beslutar om editionsföreläggande (se 4 §). Det anses emellertid att det inte ens i dispositiva tvistemål räcker att yrkandet medges; domstolen måste alltid försäkra sig om att förutsättningarna för ett föreläggande är uppfyllda (se Fitger m.fl., Rättegångsbalken, suppl. 91, oktober 2021, s. 38:14).

9. Det är då att märka att editionsplikt av nu angivet slag normalt förutsätter att den berörda handlingen kan relateras till ett pågående rättsligt förfarande. För att någon ska vara skyldig att förete en handling som påstås ha betydelse som bevis krävs det därför dels att det pågår något slag av rättsligt förfarande, dels att det står klart att den efterfrågade handlingen kan antas ha betydelse i detta förfarande med beaktande av de omständigheter och övriga bevis som åberopas (jfr exempelvis ”Hotell Europa” NJA 1977 s. 254 och ”Neokapitals upplåningskostnader” NJA 2002 s. 41 samt Ekelöf m.fl., Rättegång. Fjärde häftet, 2016, version 7, JUNO, s. 264 ff.). Editionsplikt utan samband med ett pågående rättsligt förfarande kan aktualiseras enbart om förhållandena är sådana som anges i bestämmelserna om bevisning till framtida säkerhet i 41 kap. rättegångsbalken.

10. Av det nu sagda följer att skyldigheten enligt 38 kap. 2 § rättegångsbalken att lämna ut skriftliga handlingar inträder först när det – i anslutning till ett pågående rättsligt förfarande eller inom ramen för ett ärende om bevisning till framtida säkerhet – har framställts ett editionsyrkande vid domstol samt detta yrkande har föranlett domstolen att meddela ett editionsföreläggande.

Rättegångskostnader i tvistemål

11. I 18 kap. rättegångsbalken regleras vilka kostnader som är ersättningsgilla i ett tvistemål och hur dessa kostnader ska fördelas mellan parterna. Huvudregeln är att den förlorande parten är skyldig att ersätta motparten för dennes rättegångskostnader (se 1 §). Till ersättningsgilla kostnader hör

kostnaderna för att förbereda rättegången, inbegripet kostnader för förhandlingar som syftar till att bilägga tvistefrågor av omedelbar betydelse för partens talan (se 8 §). Ersättning kan alltså i viss utsträckning utgå även för kostnader som hänför sig till tiden innan talan väcktes.

12. För att bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken ska vara direkt tillämpliga krävs emellertid att det föreligger ett motpartsförhållande. Bestämmelserna kan alltså inte utan vidare tillämpas i fråga om kostnadsanspråk som framställs av eller mot en tredje man. I rättspraxis har bestämmelserna dock kommit att tillämpas analogt i vissa fall där det finns en tydlig intresse motsättning mellan en part och en tredje man (se t.ex. ”Flexiboy’s fakturor” NJA 2012 s. 289, ”Spelbolagens editionstvist” NJA 2012 s. 628 och ”Ombudens ersättningsansvar” NJA 2018 s. 255).

Rättegångskostnader vid editionsyrkande mot tredje man

13. Av 38 kap. 7 § rättegångsbalken följer att tredje man som har fullgjort sin editionsplikt har rätt till ersättning för kostnad och besvär efter vad rätten prövar skäligt. Bestämmelsen ger tredje man rätt till ersättning för sådana kostnader som har varit nödvändiga för att tillhandahålla handlingen, exempelvis kostnader för kopior eller porto (se NJA II 1943 s. 502). Den grundar däremot inte någon rätt till ersättning för rättegångskostnader. I rättsfallen ”Flexiboy’s fakturor” och ”Spelbolagens editionstvist” har Högsta domstolen konstaterat att inte heller bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken är direkt tillämpliga i en process som gäller ett editionsyrkande mot tredje man.

14. Högsta domstolen har emellertid också klargjort att bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken i vissa sådana fall kan tillämpas analogt. I rättsfallet ”Flexiboy’s fakturor” (p. 22) har domstolen angett principerna för detta enligt följande. Om en tredje man medger partens talan och tillhandahåller handlingarna, saknas det skäl att ålägga den tredje mannen att ersätta parten för

dennes kostnader. Men om tredje man i stället bestrider att han eller hon är skyldig att förete handlingarna, uppstår en situation med två motstående parter som i hög grad liknar en vanlig rättegång. Det finns då anledning att tillämpa i vart fall vissa av rättegångsbalkens kostnadsregler analogt.

15. I det fall som ”Flexiboyas fakturor” gällde hade tredje man bestritt editionsyrkandet men det meddelades likväl ett editionsföreläggande. Högsta domstolen förpliktade tredje man att ersätta editionssökanden för sådana rättegångskostnader som hade uppkommit efter bestridandet.

16. I rättsfallet diskuterades inte särskilt vilken betydelse det hade att tredje man redan i ett tidigare skede hade motsatt sig edition. Det som sägs i rättsfallet talar dock för att det inte spelade någon roll för rättegångskostnadsfrågan hur tredje man hade agerat innan editionstvisten inleddes i domstol; editionssökanden kunde ändå bara erhålla ersättning för kostnader som hade uppkommit efter bestridandet i domstol.

17. Detta framstår också som principiellt riktigast. En tredje man kan inte anses ha någon skyldighet att lämna ut begärda handlingar innan ett editionsföreläggande har meddelats (jfr p. 10). Det förhållandet att tredje man innan editionsyrkandet framställdes har vägrat att lämna ifrån sig handlingarna bör därför inte läggas honom eller henne till last i rättegångskostnads hänseende.

Bedömningen i detta fall

Kostnaderna i tingsrätten

18. Föreningen var inte part i tvistemålet mellan PRK och bolaget. Rättegångsbalkens regler om rättegångskostnader var därför inte direkt tillämpliga i editionstvisten mellan föreningen och bolaget.

19. Vid tingsrätten förklarade föreningen att den inte motsatte sig editionsyrkandet. Föreningen och bolaget var i detta skede oense enbart om kostnadsansvaret dem emellan. Vad som förekom vid tingsrättens handläggning gav därför inte upphov till något motpartsförhållande mellan dem (jfr p. 13–15).

20. Föreningen hade visserligen i ett tidigare skede, innan editionsyrkandet framställdes vid domstol, vägrat att tillhandahålla handlingarna. Detta saknar emellertid betydelse för fördelningen av rättegångskostnaderna (jfr p. 16 och 17).

21. Det finns därför inte förutsättningar att tillämpa bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken på de kostnader som bolaget och föreningen hade inför eller under förfarandet i tingsrätten. Föreningen ska därför befrias från skyldigheten att ersätta bolaget för kostnader i tingsrätten. Av samma skäl kan bolaget inte förpliktas att ersätta föreningen för dess kostnader i tingsrätten.

Kostnaderna i hovrätten och Högsta domstolen

22. I hovrätten och Högsta domstolen, där saken har varit ansvaret för rättegångskostnader i tingsrätten, har det däremot förelegat ett motpartsförhållande mellan bolaget och föreningen. Bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken är därför tillämpliga på bolagets och föreningens kostnader i dessa instanser.

23. Skriftväxlingen i hovrätten och Högsta domstolen har i allt väsentligt gällt enbart frågan om föreningens ansvar för bolagets kostnader i tingsrätten. I den frågan har föreningen vunnit. Trots att föreningen inte har fått fullt bifall till sitt överklagande bör den därför tillerkännas full ersättning för skäligen kostnader i hovrätten och Högsta domstolen.

24. Med hänsyn till målets begränsade omfattning i hovrätten får föreningen anses skäligen tillgodosedd för kostnader i hovrätten med 25 000 kr jämte mervärdesskatt. Den begärda ersättningen i Högsta domstolen är vitsordad.

I avgörandet har deltagit justitieråden Kerstin Calissendorff, Svante O. Johansson, Dag Mattsson, Sten Andersson (referent) och Stefan Reimer
Föredragande har varit justitiesekreteraren Anna Eberstål